

DIVIZIUNEA DIGITALĂ ÎN ROMÂNIA – ANALIZĂ DE DOCUMENTE STRATEGICE LA NIVEL NAȚIONAL ȘI EUROPEAN

IOANA CĂRTĂRESCU PETRICĂ

Deși Uniunea Europeană este, în medie, lider mondial în ceea ce privește accesul la tehnologia informației și comunicațiilor (TIC) și competențele digitale ridicate ale cetățenilor, în rândul statelor membre există grave disparități în această privință. România este statul cel mai slab informatizat din UE 28, fiind puternic afectată de o nouă formă de inegalitate socială: diviziunea digitală. Astfel, cetățenii din mediul rural, cei cu venituri și nivel de educație scăzute și membrii grupurilor vulnerabile au acces material la TIC și competențe digitale mult mai reduse decât cei din mediul urban, care au posibilități materiale mai mari și un nivel de educație mai ridicat. Accesul scăzut la TIC a unei părți semnificative din populație constituie pentru aceștia un obstacol în calea informării, educației, ocupării, competitivității și productivității crescute pe piața muncii. Acest lucru se repercutează, în cele din urmă, asupra situației educației, ocupării forței de muncă, incluziunii sociale și combaterii sărăciei și a altor domenii strategice importante la nivel național.

Pentru a identifica modul în care statul român își propune să combată diviziunea digitală, în contextul mai larg al recunoașterii la nivel UE a importanței TIC pentru progresul Uniunii, am analizat prevederile principalelor documente strategice din domenii relevante (prin obiect sau implicații) pentru acest tip de inegalitate. Documentele analizate fac parte, în majoritate, din cadrul normativ național, dar am inclus în cercetare și unele strategii europene relevante, prin intermediul cărora au fost formulate recomandări în domeniu către statele membre.

În urma analizei, am formulat o serie de recomandări, menite să crească eficiența eforturilor de combatere a diviziunii digitale pe teritoriul României.

***Cuvinte-cheie:** diviziune digitală, competențe digitale, incluziune digitală.*

ARGUMENT

În anul 2014, România se situa pe locul al zecelea în lume în topul țărilor cu cea mai mare viteză de internet¹. În ciuda acestei infrastructuri performante, însă,

---

Adresa de contact a autorului: Ioana Cărtărescu Petrică, Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, str. Schitu Măgureanu, nr. 9, sector 1, București, e-mail: ioana.cartarescu@yahoo.com.

¹ Sursa datelor: <http://www.statista.com/chart/2783/top-10-countries-with-fastest-internet/>.

conform raportului INS cu privire la accesul populației la tehnologia informațiilor și comunicațiilor pentru anul 2014, doar puțin peste jumătate dintre români (54,4%) au acces la internet în propria gospodărie, peste 70% dintre aceștia concentrându-se în mediul urban. Aproape 40% din populația țării cu vârste cuprinse între 16 și 74 de ani nu a accesat niciodată internetul, ceea ce nu este surprinzător, având în vedere că 36,8% dintre români nu au utilizat niciodată un computer. Iar în ceea ce privește persoanele care locuiesc în mediul rural, acest număr scade dramatic, numai aproximativ una din cinci persoane tinere (16–34 ani) răspunzând că au utilizat computerul cel puțin o dată în viață. Probabilitatea ca o persoană să fi utilizat vreodată tehnologii ale informației crește o dată cu venitul și cu nivelul de educație, este invers proporțională cu vârsta, și este mult mai ridicată în mediul urban decât în cel rural, ceea ce indică, în mod clar, faptul că România se confruntă cu fenomenul diviziunii digitale (Șandor, 2006; Tufă, 2010; Borisov și Șerban, 2012; Borisov și Bărbulescu, 2012).

O NOUĂ INEGALITATE: DIVIZIUNEA DIGITALĂ

Fenomenul diviziunii digitale a început să fie studiat în științele sociale încă de la mijlocul anilor '90 (Çilan și alții, 2009), când, în urma informatizării pe scară largă a statelor dezvoltate, începuse să se constate existența unei noi forme de inegalitate, care afecta oportunitățile celor care nu aveau acces la noile tehnologii ale informației și comunicațiilor (TIC). Noțiunea de diviziune digitală a fost însă utilizată multă vreme în literatura de specialitate fără o conceptualizare clară și un cadru teoretic solid (Van Dijk, 2006). După anul 2000, însă, pe măsură ce problema a devenit din ce în ce mai presantă, conceptul a fost dezvoltat, iar sfera sa de acoperire a fost extinsă, fiind pus, de asemenea, în legătură cu alte noi realități ale erei digitale. Pentru a putea interpreta corect măsurile propuse de documentele strategice în vederea reducerii acestei noi forme de inegalitate, este necesară familiarizarea cu principalele dimensiuni ale conceptului, care urmează a fi prezentate în continuare.

În definiția OECD, diviziunea digitală reprezintă „decalajul dintre indivizii, gospodăriile, afacerile și zonele geografice la diferite niveluri socioeconomice, cu privire atât la oportunitățile lor de a accesa tehnologiile informației și comunicațiilor, cât și la utilizarea internetului pentru o mare varietate de activități” (OECD, 2001), sau, într-o formă simplificată și cuprinzătoare, ea se referă la diferențele socioeconomice în utilizarea acestor tehnologii (Vehovar et al., 2006). Aceste definiții sunt, conform multor cercetători (DiMaggio și Hargittai, 2001; Mossberger și alții, 2003; Van Dijk, 2005; Warschauer, 2003) superioare acelor care iau în calcul doar aspectul accesului fizic la tehnologia informației (ex. Cuneo, 2002).

Diviziunea digitală la nivel internațional se datorează atât diferențelor de situație economică și socială dintre statele dezvoltate și cele aflate în curs de dezvoltare, cât și diferențelor de limbă, având în vedere că cea mai mare parte a paginilor de internet, a programelor și a aplicațiilor sunt în limba engleză (*Ibidem*).

În ceea ce privește diviziunea digitală la nivel național, ea apare pe fondul discrepanțelor socioeconomice și culturale între diferite categorii de cetățeni. Astfel, la o extremă a acestui clivaj se găsesc persoanele tinere, din etnia majoritară, cu nivel mai ridicat de educație și de venituri, care locuiesc în medii urbane și sunt mult mai puțin afectate de acest fenomen decât cele în vârstă, minoritare, cu nivel de educație și de venit scăzute, care locuiesc în mediul rural și care beneficiază rareori – dacă vreodată – de avantajele tehnologiei informațiilor (Van Dijk, 2006; Cuervo și Menendez, 2006; Cullen, 2001; Primo și alții, 2000). În unele state, genul este și el un factor ce contribuie la diviziunea digitală, femeile fiind mai dezavantajate decât bărbații (Çilan și alții, 2009), însă în ultima perioadă, statele cu un nivel mai ridicat de dezvoltare economică și socioculturală au reușit să închidă acest clivaj, el rămânând adesea la nivel de autopercepție și autoevaluare (Van Dijk, 2006). De exemplu, în România, conform statisticilor INS², diferența între proporția femeilor și a bărbaților care nu au folosit niciodată un computer este de aproximativ patru puncte procentuale în favoarea celor din urmă, însă în ceea ce privește proporția celor care utilizează zilnic sau aproape zilnic internetul (grupa de vârstă 35–44 de ani), această diferență se reduce la două puncte procentuale (discrepanțele devenind din ce în ce mai mari o dată cu creșterea grupei de vârstă).

Van Dijk (2006) atrage atenția asupra faptului că accesul necorespunzător la TIC reprezintă o barieră semnificativă în calea obținerii altor tipuri de resurse necesare (materiale, sociale, informaționale etc.). Însă lipsa accesului material la aceste tehnologii (accepțiune răspândită a diviziunii digitale) reprezintă doar vârful aisbergului, existând și alte tipuri de acces, fiecare putând fi obstrucționate: motivațional (neresimțirea necesității TIC), prin aptitudini („capitalul informatic” – Steyaert, 2000) și prin modul de utilizare („decalaj de utilizare” – Cho și alții, 2003). Ultimele două dintre acestea sunt considerate cel puțin la fel de importante ca și accesul material, fiind conceptualizate sub umbrela „alfabetizării digitale”. Aceasta desemnează varietatea de aptitudini tehnice, cognitive și sociologice necesare pentru a rezolva probleme sau a îndeplini obiective într-un mediu digital (Eshet-Alkalai, 2004), cum ar fi descifrarea de simboluri, identificarea, selectarea și prelucrarea informației, orientarea și abilitățile de comunicare în spațiul digital etc. (Eshet, 2002; Eshet-Alkalai și Amichai-Hamburger, 2002).

Alfabetizarea digitală poate necesita un efort considerabil din partea unui adult expus în mod limitat la tehnologie, însă o parte semnificativă dintre copiii născuți în ultimele două decenii au crescut înconjurați de TIC, alfabetizarea digitală dezvoltându-se în paralel cu cea tradițională. Acești copii au fost numiți în literatura de specialitate „nativi digitali”, (Prensky, 2001; Ng, 2012). Deși par a fi puternic orientați către educație (Whitney-Vernon, 2004), datorită imersiunii digitale de la cele mai fragede vârste, ei dezvoltă modele de învățare diferite față de generațiile anterioare: sunt mai stimulați de elemente multimedia decât de text, sunt predispuși să

---

² Sursa: INS.

învețe experiențial și dornici să primească informație într-un mod rapid și condensat, sunt multitask-eri abili și au o gândire non-liniară și critică bine dezvoltată (Oblinger și Hagner, 2005). Pentru a nu se plictisi, au nevoie de o mare diversitate de sarcini și să fie implicați în mod activ în procesul învățării (Hay, 2000; Barnes și alții, 2007). Cu toate acestea, și ei au nevoie de educație formală în domeniul TIC, pentru a învăța să utilizeze strategic aceste tehnologii, exploatându-le la maxim (Van Dijk, 2006).

La polul opus față de nativii digitali, se găsesc imigranții digitali (Prensky, 2001) – copii și adulți care nu au avut sau au avut mai rar acces la TIC, distingându-se de nativi prin gradul scăzut de fluentă digitală și prin necesitățile mult mai mari în materie de acces material și de alfabetizare digitală.

DIVIZIUNEA DIGITALĂ LA NIVEL INTERNAȚIONAL ÎN EUROPA ȘI ÎN ROMÂNIA

Pentru a evidenția necesitatea includerii măsurilor pentru combaterea diviziunii digitale în documentele strategice relevante, voi prezenta, în continuare, în mod comparativ, situația utilizării TIC în România față de cea a UE.

Dintre toate continentele lumii, Europa se bucură de cel mai ridicat procent de utilizare a TIC, numai 19% din populația cu vârsta cuprinsă între 16 și 74 de ani declarând, în anul 2014, că nu a utilizat niciodată un computer, 95,5% dintre gospodăriile din mediul urban și 83,2% dintre cele din mediul rural puteau beneficia de acoperire pentru conexiuni de tip broadband, iar 76% dintre gospodăriile din UE 28 chiar deținând o astfel de conexiune în anul 2013. Totuși, în cadrul Uniunii Europene, există o semnificativă diviziune digitală între statele dezvoltate din Scandinavia și cele din Europa de Vest și fostele state comuniste ale Europei de Est.

În ceea ce privește România, conform Profilului de țară realizat pe baza Indicelui Economiei și Societății Digitale 2015, se găsește pe ultimul loc dintre toate statele UE 28 în ceea ce privește accesul și utilizarea TIC, situația stând în felul următor (comparație cu Danemarca – statul care ocupă locul 1 în Uniune – și cu media UE pentru ilustrare):

Tabelul nr. 1

Comparație situație TIC România și Danemarca față de media UE

	România	Danemarca	Media UE 28
Locul ocupat între statele UE 28 conform Indicelui DESI	28	1	
Procent utilizatori de internet (16–74 ani)	48%	92%	75%
Proportia persoanelor care dețin cunoștințe de bază TIC	20%	76%	59%
Procentul de specialiști TIC	1,3%	4,1%	2,8%
Proportia rețelelor fixe în bandă largă din gospodării	54%	99%	70%
Utilizatori ai serviciilor de e-guvernare	5,7%	69%	33%

Sursa datelor: Indicele DESI 2015 realizat de CE.

Tabelul nr. 2

Analiza principalelor documente strategice cu privire la diviziunea digitală

Document strategic	Obiective/domenii de acțiune relevante pentru reducerea diviziunii digitale	Tipul de măsuri/prevederi relevante cu privire la reducerea diviziunii digitale	Grupurile sociale vizate
Cadrul strategic european relevant de natură să influențeze politicile românești cu privire la diviziunea digitală			
Strategia Europa 2020	O 1. Dezvoltarea inteligentă – bazată pe cunoaștere și inovație, dezvoltarea sustenabilă. O.S. Societatea digitală. I.E. „O agendă digitală pentru Europa”.	Angajamente CE: – promovarea accesului material la TIC și a alfabetizării digitale. Îndatoriri ale statelor membre: – Îmbunătățirea infrastructurii pentru internet de mare viteză, prin strategii și investiții publice.	Toți cetățenii UE.
Agenda Digitală pentru Europa	2.4. Acces rapid și ultrarapid la internet. 2.6. Creșterea gradului de alfabetizare digitală, dezvoltarea competențelor digitale și a incluziunii.	Acțiuni CE: – Finanțarea acoperirii generale cu internet cu bandă largă. – Alfabetizarea digitală ca prioritate în Regulamentul FSE. – Creșterea și certificarea alfabetizării digitale a populației. – Acțiuni state membre: – Implementarea de politici privind alfabetizarea digitală, incluziunea digitală a grupurilor vulnerabile și e-learningul.	Toți cetățenii UE, în deosebi grupurile vulnerabile (specifice: femei, persoane cu handicap).
Cadrul European privind competențele-cheie pentru învățarea de-a lungul vieții	Dezvoltarea competențelor cheie în rândul cetățenilor UE (inclusiv competente digitale).	Se recomandă statelor membre: – creșterea competențelor-cheie ale populației, prin educație și învățare pe tot parcursul vieții. (competențele digitale sunt incluse implicit).	Toți cetățenii UE.
Cadrul strategic european de cooperare în domeniul educației și formării profesionale 2020	O.S. 3 Promovarea echității, a coeziunii sociale și a cetățeniei active.	Se recomandă statelor membre: – asigurarea accesului tuturor categoriilor sociale, inclusiv a celor defavorizate, la competențe-cheie, prin educație și învățare continuă. (nu sunt menționate explicit competențele digitale).	Toți cetățenii UE, în deosebi grupurile vulnerabile.

Tabelul nr. 2 (continuare)

<p>Politica de coeziune a UE în perioada 2014–2020</p>	<p>Tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC).</p>	<p>Angajamente CE: – continuarea investiții în infrastructura TIC. – consolidarea alfabetizării și incluziunii digitale. Îndatoriri state membre: – elaborarea de strategii și planuri de creștere digitală.</p>	<p>Toți cetățenii UE.</p>
<p>Strategia Națională privind Agenda Digitală pentru România 2014–2020</p>	<p>Cadrul strategic românesc relevant în ceea ce privește potențiala reducere a diviziunii digitale D.A. 1 – eGouvernare, Interoperabilitate, Securitate Cibernetică, Cloud Computing, Open Data, Big Data și Media Sociale. A.2 – TIC în Educație, Sănătate, Cultură și eInclusion. – 2.1. Suport pentru dezvoltarea competențelor TIC. – 2.2. Asigurarea incluziunii sociale pentru creștere. – 2.3. Instruirea personalului implicat în procesul de învățare și de gestionare a activității TIC asistată. D.A. 4 – Broadband și Servicii de Infrastructură Digitală. – 4.2. Îmbunătățirea incluziunii sociale prin acces la infrastructura de comunicații în bandă largă.</p>	<p>– Îmbunătățirea infrastructurii TIC. – Creșterea alfabetizării digitale în mod uniform în populație. – Introducerea TIC în școli și instruirea profesorilor.</p>	<p>Toți cetățenii români; elevii; Grupurile vulnerabile.</p>
<p>Strategia Națională pentru Cercetare, Dezvoltare Tehnologică și Inovare Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei (2014–2020)</p>	<p>Nu există obiective sau direcții de acțiune relevante pentru reducerea diviziunii digitale. – Îmbunătățirea informării prin inovare socială. – Îmbunătățirea calității vieții în comunitățile rurale.</p>	<p>Nu există măsuri care să vizeze reducerea diviziunii digitale. – dezvoltarea de tehnologii de comunicare accesibile grupurilor vulnerabile. – finanțarea construirii infrastructurii TIC în mediul rural.</p>	<p>Nu este cazul. Grupurile vulnerabile¹. Persoanele din mediul rural. Persoanele cu handicap.</p>

¹ Este vorba despre grupurile vulnerabile în ansamblul lor; grupurile vulnerabile menționate în mod specific vor fi trecute separat în această subsecțiune.

Tabelul nr. 2 (continuare)

Strategia Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români de etnie romă pentru 2015–2020	Nu există obiective sau direcții de acțiune relevante pentru reducerea diviziunii digitale.	Nu există măsuri care să vizeze reducerea diviziunii digitale.	Nu este cazul.
Strategia Națională în domeniul Politicii de Tineret 2014–2020	DPI I. Cultură și Educație Non-formală. DPI IV. Muncă și antreprenoriat.	– Dezvoltarea de competențe digitale în rândul tinerilor. – Promovarea e-incluziunii în rândul tinerilor din mediul rural sau cu venituri scăzute.	Tinerii în general; tinerii din rural; tinerii cu venit scăzut.
Strategia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă 2014–2020	3.1 Sprijinirea adaptabilității și dezvoltării permanente a forței de muncă, corelate cu schimbările structurale ale pieței muncii.	– dezvoltarea competențelor-cheie ale populației active (inclusiv TIC). – extinderea e-learningului în cadrul programelor de formare continuă.	Populația activă.
Planul Național de Reforme 2014	Educație.	– consolidarea accesului material la TIC și la resurse didactice în școli. – creșterea accesului material la computere pentru elevii din familii cu venituri mici, prin programul Euro 200.	Elevii. Elevii din familii sărace.
Programul de Guvernare 2013–2016	Educație: – Baza materială a învățământului. – O școală inovativă. Tineret și sport: – principiul stimulării accesului tinerilor la TIC	– asumarea prevederilor Agendei Digitale pentru România. – consolidarea infrastructurii TIC în școli. – formarea profesorilor în vederea utilizării TIC în predare. – introducerea manualelor digitale.	Elevii. Profesorii. Elevii din zone defavorizate. Tinerii.

ANALIZA DOCUMENTELOR STRATEGICE RELEVANTE DIN PERSPECTIVA REDUCERII DIVIZIUNII DIGITALE

Pentru a reduce diviziunea digitală este necesară o strategie bine conturată la nivel național. Atât în ceea ce privește documentele strategice relevante ale Uniunii Europene, cât și pe cele ale statului român, îmbunătățirea infrastructurii TIC și creșterea accesului populației la acestea reprezintă obiective importante. În continuare, voi analiza principalele strategii publice relevante pentru combaterea inegalităților informatice, pentru a evidenția modul în care ele se raportează la diviziunea digitală și la factorii care conduc la aceasta. Deși analiza se va concentra cu precădere asupra cadrului strategic românesc, voi începe prin a analiza o serie de documente relevante ale UE, prin care sunt asumate angajamente în domeniu și sunt formulate recomandări pentru statele membre.

CADRUL STRATEGIC EUROPEAN

• Strategia Europa 2020

Europa 2020 reprezintă unul dintre documentele-cadru strategice de cea mai mare importanță pentru statele membre UE la momentul de față. În centrul acestui document se regăsesc trei piloni prioritari: dezvoltarea inteligentă, dezvoltarea sustenabilă și dezvoltarea incluzivă. Utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor este recunoscută ca fiind extrem de importantă în atingerea acestor priorități. Totuși, recomandările adresate statelor membre le vizează mai degrabă pe cele mai dezvoltate din punct de vedere al accesului și utilizării TIC: se concentrează pe modernizarea infrastructurii de internet și pe creșterea utilizării serviciilor *online*, în timp ce principalele probleme cu care se confruntă statele mai puțin dezvoltate din UE sunt accesul material de bază la TIC și alfabetizarea digitală minimală a populației.

Agenda Digitală pentru Europa

Are ca obiectiv general „a aduce beneficii economice și sociale durabile datorită unei piețe unice digitale bazate pe internetul rapid și ultrarapid și pe aplicațiile interoperabile” și reunește o serie de domenii de acțiune potrivite pentru statutul UE de lider la nivel mondial în domeniul infrastructurii și utilizării TIC. Astfel, accentul cade îndeosebi pe aspecte legate de unificarea și întărirea poziției pieței TIC europene pe continent, pe achiziționarea de infrastructură de ultimă generație și pe dezvoltarea serviciilor *online*. Aceste probleme sunt destul de avansate pentru state aflate de cealaltă parte a barierei digitale, precum România. Deși cuprinde și o direcție de acțiune cu ținte de performanță aferente care vizează creșterea competențelor digitale și a e-incluziunii în rândul cetățenilor UE, problema diviziunii digitale semnificative dintre statele membre este ignorată, reducerea disparităților dintre acestea nereprezentând un obiectiv explicit³.

³ Se urmărește o creștere procentuală a competențelor digitale și e-incluziunii la nivelul UE, însă nu se specifică faptul că această creștere ar trebui să aibă loc cu prioritate în rândul statelor defavorizate digital.

Cadrul European privind competențele-cheie pentru învățarea de-a lungul vieții

Acest document strategic delimitează un set de opt competențe esențiale pentru competitivitatea și productivitatea pe piața muncii pe care ar trebui să le dețină orice tânăr European care a absolvit ciclurile de învățământ obligatoriu și pe care ar trebui să și le însușească orice adult prin intermediul programelor de învățare de-a lungul vieții, pentru a putea beneficia de principiul egalității și accesului pentru toți (un accent deosebit este pus pe însușirea competențelor de bază de către grupurile defavorizate). Una dintre aceste competențe indispensabile pentru oricare cetățean European este cea digitală, care implică deprinderea abilităților de bază în domeniul TIC.

• Cadrul strategic pentru cooperarea europeană în domeniul educației și formării profesionale 2020

Deși Cadrul European privind competențele-cheie pentru învățarea de-a lungul vieții identifică abilitățile de bază în domeniul TIC ca reprezentând o competență-cheie la nivelul UE, CSCEFP 2020 nu ține cont de acest fapt. Astfel, cu toate că unul dintre cele patru obiective ale sale este „*Promovarea echității, a coeziunii sociale și a cetățeniei active*” (p. 3), competențele digitale nu sunt menționate explicit în document, ci sunt considerate a fi de bază (și prevăzute cu indicatori-țintă) doar citirea, matematica și științele exacte.

• Politica de coeziune a UE în perioada 2014–2020

În cadrul acestui document se regăsește în sfârșit preocuparea pentru reducerea diviziunii digitale dintre statele membre, specificându-se ca prim obiectiv concentrarea investițiilor în infrastructura TIC realizate din FEDR, în special în regiunile izolate, în zonele rurale și în regiunile UE mai puțin dezvoltate. Totuși, accentul continuă să cadă asupra înlocuirii infrastructurii cu una mai performantă (ex. internet de mare viteză), introducerii ultimelor tehnologii în cercetare și inovație, construirii de orașe inteligente etc. Această tendință se observă și la nivelul recomandărilor făcute statelor membre, unde nu se mai regăsește preocuparea explicită pentru reducerea diviziunii digitale interne.

CADRUL STRATEGIC ROMÂNESC

• Strategia Națională privind Agenda Digitală pentru România 2014–2020

Agenda digitală pentru România își propune alinierea la nivelul statului nostru cu prioritățile și obiectivele Agendei digitale pentru Europa. Autorii strategiei își asumă faptul că programul propus este unul „ambitios”, însă el pare a fi adaptat mai degrabă unui stat puternic informatizat, unde primele priorități țin de creșterea performanței tehnologice și utilizarea de aplicații inovative. Însă având în vedere diviziunea digitală internă și internațională semnificativă a țării noastre, ar fi fost de așteptat ca îmbunătățirea accesului de bază la TIC, alfabetizarea digitală și creșterea competențelor digitale ale populației să reprezinte un domeniu prioritar

de acțiune în sine, așa cum se întâmplă și în cazul strategiei europene, nu doar o serie de măsuri printre obiectivele specifice ale domeniilor principale. Accentul prea mare pus în document pe elemente digitale avansate precum *Open Education Resources* și *Web 2.0* pare să piardă din vedere nivelurile foarte diferite de alfabetizare digitală atât a elevilor, cât și a profesorilor și diferențele de acces la tehnologie de bază (computer) dintre mediile de rezidență, regiunile țării și diferitele categorii sociale. Un obiectiv mai realist pentru 2020 în contextul actual ar putea fi dobândirea unei alfabetizări digitale de bază pentru majoritatea elevilor și profesorilor țării.

- **Strategia Națională pentru Cercetare, Dezvoltare Tehnologică și Inovare**

Menționează o singură dată TIC, ca domeniu de specializare inteligentă, din perspectiva potențialului științific și comercial pe care îl deține, făcând referire la aplicațiile software-ului nou în știință. Nu amintește însă în niciun fel importanța creșterii alfabetizării digitale sau a creșterii accesului la TIC în consolidarea și promovarea cercetării și dezvoltării tehnologice românești.

- **Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei (2014–2020)**

Deși are ca obiectiv ca „*toți cetățenii să aibă oportunități egale de a participa în societate, să fie apreciați și valorizați, să trăiască în demnitate, iar nevoile lor elementare să fie satisfăcute și diferențele respectate*” (p. 3), inegalitatea și diferența de șanse produse de diviziunea digitală nu sunt recunoscute și tratate ca atare în mod explicit în cadrul documentului. În cadrul strategiei se observă faptul că „*TIC și serviciile inovatoare sunt aproape inexistente în sectorul social din România. Programele de cercetare nu s-au concentrat încă pe prioritățile sociale sau pe grupurile sociale*” (p. 50), însă singura mențiune relevantă cu privire la incluziunea digitală vizează necesitatea extinderii infrastructurii TIC în mediul rural.

- **Strategia Națională în domeniul Politicii de Tineret 2014–2020**

Documentul specifică faptul că deși 80% dintre europenii cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani utilizează zilnic computerul și internetul, tinerii români se află printre ultimii din UE din acest punct de vedere, rata de utilizare a acestor tehnologii fiind de sub 50%. Cu toate că această stare de fapt îngrijorătoare a fost revelată, ea nu se mai reflectă în niciun fel în subsecțiunea rezultatelor așteptate din finalul subcapitolului. Totuși, printr-unul dintre principiile strategiei – cel al transparenței – se subliniază necesitatea accesului la tehnologii ale informației pentru toți tinerii.

- **Strategia Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români de etnie romă pentru 2015–2020**

După cum o arată statisticile citate în cadrul acestui document strategic, minoritatea românilor de etnie romă este cea mai expusă riscului de sărăcie și este afectată mult mai sever de fenomene negative, precum rata scăzută a alfabetizării, nivelul de educație scăzut, abandonul școlar ridicat și nivelul de ocupare scăzut, comparativ cu celelalte grupuri etnice. Având în vedere faptul că diviziunea digitală

afectează, la rândul său, în cea mai mare măsură populațiile cu nivelul cel mai scăzut de venit și de educație, punând bariere suplimentare în calea ocupării și adăugând o dimensiune suplimentară de inegalitate, ar fi fost oportună introducerea a cel puțin unei direcții de acțiune cu privire la îmbunătățirea accesului persoanelor de etnie romă la TIC și a competențelor acestora în domeniu.

- **Strategia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă 2014–2020**

Printre principalele provocări specifice pieții muncii românești identificate de acest document strategic se numără „*nivelul scăzut al utilizării TIC de către populație, precum și utilizarea lor limitată în economie*” (p. 35). Această stare de fapt implică un nivel scăzut de competențe în rândul populației, de unde decurge și o competitivitate scăzută pe piața europeană și internațională. Din acest motiv, MMFPSPV consideră „*extinderea infrastructurii și utilizării TIC*” (p. 43) ca reprezentând o condiționare în ceea ce privește îndeplinirea obiectivului de promovare a ocupării forței de muncă, această condiționare ținând de domeniul politicilor economice (în mod surprinzător, nu și de cel al politicilor educaționale).

- **Planul Național de Reforme 2014**

Prevede măsuri de îmbunătățire a accesului material al elevilor la TIC și a competențelor digitale ale profesorilor. Aceste măsuri sunt bune în sine, dar insuficiente. În primul rând, deși sunt un segment demografic extrem de important pentru asigurarea reducerii diviziunii digitale în viitor, elevii nu sunt singurii care ar trebui să beneficieze de accesul la TIC, diviziunea digitală găsimu-se și în rândul studenților, a grupurilor vulnerabile, a persoanelor din mediul rural etc., incluziunea digitală a acestora fiind trecută cu vederea în document.

- **Programul de Guvernare 2013–2016**

Programul de guvernare își propune, pe lângă asumarea Agendei Digitale a României, obiective destul de ambițioase cu privire la introducerea accesului și competențelor TIC în educație. Presupunând că infrastructura regională permite conectarea fiecărei școli la internet de mare viteză până anul viitor, după cum se urmărește, și că trei ani ar fi o perioadă suficientă pentru a forma toți profesorii în utilizarea eficientă a noilor tehnologii, introducerea manualelor electronice înainte de a asigura tuturor elevilor o alfabetizare digitală uniformă ar putea duce la disparități între performanțele celor care au competențe digitale și acces la TIC acasă și cei care nu au. Astfel, programa școlară ar trebui la rândul ei modificată în astfel încât să ajute la uniformizarea nivelului de alfabetizare digitală a elevilor și să fie adaptată noilor moduri de asimilare a informației caracteristice nativilor digitali (Barnes și alții, 2007, Prensky, 2001). Singura altă categorie sociodemografică menționată în raport cu TIC sunt tinerii, urmărindu-se creșterea accesului acestora la TIC. Ca și în cazul PNR, trebuie menționat și aici că diviziunea digitală afectează cel mai mult grupurile vulnerabile, accesul cărora (atât material, cât și sub formă de creșterea competențelor) la tehnologiile digitale fiind indicat să constituie, la rândul său, o prioritate strategică, în vederea reducerii inechității sociale.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Atât decalajele semnificative între situația accesării TIC în România față de restul UE, cât și importanța acordată competențelor digitale de strategiile și politicile UE acestui domeniu indică faptul că nu se mai poate vorbi despre un lux atunci când ne gândim la accesul la computer și la internet, ci de o necesitate care va fi în scurt timp la fel de pregnantă precum cea a accesului la educația primară.

Prima imagine care se desprinde din această analiză a documentelor strategice și programatice relevante pentru reducerea diviziunii digitale în România este necesitatea unei viziuni unificate, incluzive asupra acestei probleme, care să nu se limiteze la anumite categorii sociale (ex.: elevi), ci să urmărească asigurarea accesului la TIC și la competențe digitale a tuturor grupurilor sociale, în special a celor vulnerabile. Cum diferitele grupuri vulnerabile (persoane de etnie romă, persoane în vârstă, persoane cu handicap etc.) au necesități și obstacole de natură diferită în ceea ce privește accesul la TIC, fiecare trebuie să dispună de măsuri specifice pentru creșterea incluziunii digitale.

Apoi, majoritatea măsurilor și obiectivelor cuprinse în documentele strategice românești analizate se adresează doar sferei învățământului obligatoriu, ignorându-se de cele mai multe ori situația categoriilor sociale vulnerabile care nu mai sunt pe băncile școlii sau care au acces scăzut la educație. În plus, deși educația este, într-adevăr, domeniul prioritar în reducerea diviziunii digitale, literatura de specialitate arată că simplul fapt de a avea acces la TIC la școală nu va elimina această diviziune, ci doar o va muta din sfera accesului material în cea a accesului prin aptitudini și prin modul de utilizare (van Djik, 2006). Este nevoie de o strategie coerentă dedicată educării simultane a unui amalgam de elevi – unii nativi, alții imigranți digitali, astfel încât atât programa școlară, cât și metodele de predare și de învățare să răspundă nevoilor ambelor grupuri și să le aducă spre un nivel comun de cunoștințe și competențe, inclusiv de natură digitală. De asemenea, profesorii trebuie formați și sprijiniți intens în demersul de modificare a modului tradițional de predare prin introducerea TIC. Trebuie să se ia în considerare faptul că nu este suficientă doar învățarea cadrelor didactice să utilizeze ei înșiși noile tehnologii și a le furniza o serie de materiale electronice pentru utilizarea la clasă, ci e necesară și o modificare structurală în organizarea programelor școlare, astfel încât să corespundă noilor instrumente de predare și nevoilor specifice de învățare ale nativilor digitali, fără a lăsa însă în urmă pe cei cu o fluentă mai mică în acest domeniu.

Investirea în creșterea competențelor și utilizării TIC în rândul populației nu va duce numai la limitarea diviziunii digitale și, implicit, a inegalității pe plan național, ea va duce și la creșterea ocupării forței de muncă, a productivității, a performanței și competitivității economiei și la reducerea diviziunii digitale și discrepanțelor economice dintre România și celelalte state ale Uniunii Europene. Este, deci, necesar ca accesul egal – de toate tipurile – al tuturor categoriilor de populație la TIC să devină o prioritate în planificarea strategiilor de dezvoltare pentru anii ce vor urma.

Recomandări

– Colectarea de date statistice detaliate cu privire la accesul material, competențele, utilizarea și necesitățile legate de TIC ale fiecărui grup vulnerabil în parte.

– Cuprinderea de măsuri specifice pentru asigurarea incluziunii digitale a fiecărui grup vulnerabil în strategiile și politicile relevante (în special cele dedicate incluziunii sociale).

– Implicarea activă a profesorilor de către decidenți în dezvoltarea de politici cu privire la utilizarea TIC în procesul de predare, respectându-li-se expertiza și ținându-se cont de sugestiile și rezervele acestora.

– Relaxarea și descentralizarea programei de învățământ astfel încât să permită fiecărui profesor să inoveze și să utilizeze TIC la clasă în mod creativ și potrivit nivelului de competență digitală al elevilor săi.

– Asigurarea unei infrastructuri de sprijin adresată profesorilor în utilizarea TIC, atât în ceea ce privește suportul tehnic permanent, cât și în ceea ce privește posibilitatea de a primi sprijin pentru a se pregăti suplimentar în ariile de competență digitală în care simte că are curențe.

– Introducerea unui program echivalent cu Euro 200 pentru profesorii care nu își pot permite un computer personal și o conexiune la internet, pentru a-și putea pregăti lecțiile în mod optim și a-și îmbunătăți propriile abilități tehnice și de utilizare a Web 2.0.

– Împărțirea cursurilor de competențe TIC dedicate elevilor și profesorilor pe niveluri diferite, ținându-se cont de fluența digitală preexistentă.

– Demararea unei campanii de informatizare la nivel național, dedicată în mod prioritar comunităților defavorizate digital⁴, reunind elemente precum:

- Asigurarea infrastructurii tehnologice de bază – asigurarea unor centre gratuite dotate cu computere și conexiune la internet și personal de asistență puse la dispoziția populației.

- Organizarea de cursuri periodice TIC gratuite și adaptate la nevoile informatice ale comunității.

- Realizarea de campanii de popularizare a măsurilor de mai sus și de informare beneficiarilor cu privire la modul în care competențele TIC le pot îmbunătăți viața.

- Colaborarea cu autoritățile locale pentru identificarea persoanelor care ar putea beneficia de acest tip de servicii și programe.

- Asistarea persoanelor din categorii defavorizate digital în procurarea de echipamente TIC în condiții mai avantajoase prin parteneriate cu companii din domeniu sau prin subvenționarea acestui tip de achiziții de la bugetul de stat sau din fonduri europene.

---

⁴ Comunități aflate îndeosebi în mediul rural, izolate și/sau cu o densitate mare de membri ai grupurilor vulnerabile.

Acknowledgments

Această lucrare este elaborată și publicată sub auspiciile Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română ca parte din proiectul co-finanțat de Uniunea Europeană prin Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013 în cadrul proiectului Pluri și interdisciplinaritate în programe doctorale și postdoctorale Cod Proiect POSDRU/159/1.5/S/141086.

BIBLIOGRAFIE

- Barnes, K., Marateo, R., Ferris, P., *Teaching and Learning with the Net Generation*, în „Innovate: Journal of Online Education”, vol. 3, nr. 4, 2007, disponibil online la http://www.ajhepworth.yolasite.com/resources/Teaching_and_Learning_with_the_Net_Generation.pdf.
- Borisov, D., Bărbulescu, G., *A Statistical Outlook on the Development of E-Government and Digital Divide in Romania*, în “Management Research and Practice”, vol. 4, no. 3, 2012, pp. 46–56, disponibil online la <http://mrp.ase.ro/no43/f5.pdf>.
- Borisov, D., Șerban, E., *The Digital Divide in Romania – A Statistical Analysis*, în „Economia. Seria Management”, vol. 15, nr. 1, 2012, disponibil online la <http://www.management.ase.ro/reveconomia/2012-1/19.pdf>.
- Cho, J., de Zuniga, H., Rojas, H., Shah, D., *Beyond access: the digital divide and Internet uses and gratifications*, în „IT & Society”, nr. 1 (4), 2003, pp. 46–72, disponibil online la <http://www.journalism.wisc.edu/~dshah/ITS2003.pdf>.
- Çilan, Ç., Bolat, B., Coskun, E., *Analyzing digital divide within and between member and candidate countries of European Union*, în “Government Information Quarterly”, 2009, pp. 98–105, disponibil online la <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X08000610>.
- Cuervo, M. R. V., Menéndez, A. J. L., *A multivariate framework for the analysis of the digital divide: Evidence for the European Union-15*, în “Information & Management”, vol. 43, no. 6, 2006, pp. 756–766, disponibil online la <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378720606000486>.
- Cullen, R., *Adressing the Digital Divide*, în „Online Information Review”, nr. 5, 2001, pp. 311–320, disponibil online la <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/14684520110410517>.
- Cuneo, C., *Globalized and Localized Digital Divides Along the Information Highway: A Fragile Synthesis Across Bridges, Ramps, Cloverleaves, and Ladders*, 2002, disponibil online la <http://socserv2.mcmaster.ca/sociology/Digital-Divide-Sorokin-4.pdf>.
- DiMaggio, P., Hargittai, E., Celeste, C., Shafer, 2004, *Digital Inequality: From Unequal Access to Differentiated Use*, în Neckerman, K., (ed.), *Digital Inequality*, New York, Russell Sage Foundation, 2001, disponibil online la <http://www.eszter.com/research/pubs/dimaggio-et-al-digitalinequality.pdf>.
- Eshet, Y., *Digital literacy: A new terminology framework and its application to the design of meaningful technology-based learning environments*, în Barker, P., Rebelsky, S., (Eds.), *Proceedings of EDMEDIA, 2002 World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia, & Telecommunication*, Norfolk, VA: Association for the Advancement of Computing in Education, 2002, pp. 493–498, disponibil online la <http://www.editlib.org/p/10316/>.
- Eshet-Alkalai, Y., *Digital Literacy: A Conceptual Framework for Survival Skills in the Digital Era*, în “Journal of Educational Multimedia and Hypermedia”, vol. 13, no. 1, 2004, pp. 93–106, disponibil online la http://www.openu.ac.il/Personal_sites/download/Digital-literacy2004-JEMH.pdf.
- European Commission, *DESI Country Profile Denmark*, 2015, disponibil online la <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/desi-2015-country-profiles>.

- European Commission, *DESI Country Profile Romania*, 2015, disponibil online la <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/desi-2015-country-profiles>.
- Hay, L. E., *Educating the Net Generation*, în "The Social Administrator", vol. 57, no. 54, 2000, pp. 6–10.
- Institutul Național de Statistică, *Accesul populației la tehnologia informațiilor și comunicațiilor în anul 2014*, noiembrie 2014, disponibil online la http://www.insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/com_anuale/tic/tic_r2014.pdf.
- International Telecommunications Union, *Measuring the Information Society Report*, 2014, disponibil online la https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS2014_without_Annex_4.pdf.
- Ng, W., *Can we teach digital natives digital literacy?*, în „Computers & Education”, nr. 59, 2012, pp. 1065–1078, disponibil online la <https://seminarioti.files.wordpress.com/2013/06/can-we-teach-digital-natives-digital-literacy.pdf>
- Oblinger, D. G., Oblinger, J. L., *Educating the Net Generation*, prezentată în cadrul conferinței EDUCAUSE, Washington, D.C., august, 2005, disponibil online la <http://www.educause.edu/books/educatingthenetgen/5989>.
- Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), *Understanding The Digital Divide*, 2001.
- Prensky, M., *Digital Natives, Digital Immigrants*, în „On the Horizon”, MCB University Press, vol. 9, nr. 5, 2001, disponibil online la <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>.
- Primo Braga, C. A., *The networking revolution opportunities and challenges for developing*, working paper pentru Banca Mondială, 2000.
- Ribeiro de Jesus, F. M., *Digital Divide across the European Union*, dizertație susținută la Instituto Superior de Estatística e Gestão de Informação da Universidade Nova de Lisboa, 2011, disponibil online la <http://run.unl.pt/bitstream/10362/11651/1/TEGI0289.pdf>.
- Șandor, S. D., *Romania's Digital Divide and the Failures of E-Government*, în "Transylvanian Review of Administrative Sciences", 16 E/2006, pp. 154–162, 2006, disponibil online la <http://rtsa.ro/tras/index.php/tras/article/view/238>.
- Steyaert, *Digitale vaardigheden: Geletterdheid in de informatiesamenleving*, Rathenau Instituut, Haga, 2000, apud Van Dijk, 2006 (op. cit).
- Tufă, L., *Diviziunea digitală. Accesul și utilizarea internetului în România, comparativ cu țările Uniunii Europene*, în „Calitatea Vieții”, nr. 1–2, 2010, pp. 71–86.
- van Dijk, J., *Digital divide research, achievements and shortcomings*, în „Poetics” nr. 34, 2006, pp. 221–235, disponibil online la <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304422X06000167>.
- van Dijk, J., *The Deepening Divide Inequality in the Information Society*, Sage Publications, Thousand, Oaks CA/London/New Delhi, 2005.
- Vehovar, V., Sicherl, P., Hüsing, T., Dolnicar, V., *Methodological challenges of digital divide measurements*, în "The Information Society", nr. 22, 2006, pp. 279–290.
- Warschauer, M., *Reconceptualizing the Digital Divide*, în "First Monday", vol. 7, nr. 7, disponibil online la <http://ojphi.org/ojs/index.php/fm/article/view/967/888>.
- Whitney-Vernon, K., *Think you know what makes a teenager tick? Better think again*, Financial Post, April 26, în Barnes et al., 2007, op cit.

Even though the European Union is, on average, a world leader when it comes to access to information technology and communications (IT&C) and its citizens' high level of digital competence, there are great disparities among its member states regarding this issue. Romania is the least digitally developed of the entire EU 28, as it is strongly affected by a new kind of social inequality: the digital divide. Thus, citizens from rural areas, those with lower levels of income and education and

members of vulnerable groups have much lower material access to IT&C and digital competences than those who live in urban areas, and those who have higher financial possibilities and education levels. The low level of access of a significant portion of the population constitutes an obstacle in their path to information, education, employment and high competitiveness and productivity on the labor market. This state of things eventually has repercussions on the fields of education, employment, social inclusion and the fight against poverty and other important strategic areas on a national level.

In an attempt to identify the manner in which the Romanian state envisions its fight against digital divide, in the wider context of the EU recognition of the significant role played by IT&C in the Union's progress, I have analyzed the provisions of important strategic documents from fields relevant (by topic or by implications) to this type of inequality. The analyzed documents mostly pertain to the national legal framework, but I have also included in my research certain relevant European strategies, through the provisions of which recommendations were made to the member states on the present subject.

Following the analysis, I have formulated a series of recommendations meant to increase the efficiency of the Romanian fight against digital divide.

Keywords: *digital divide, digital competences, digital inclusion.*